

OKUL ETHOSU VE ETİK KARAR VERME

Eyüp AKTÜRK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, eyupakturk@yyu.edu.tr.

<https://orcid.org/0000-0001-6713-3199>

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 25/10/2022, **Accepted / Kabul Tarihi:** 08/12/2022

<https://doi.org/10.26791/sarkiat.1194599>

OKUL ETHOSU VE ETİK KARAR VERME

ÖZ

Son dönemlerde okulun değerleri ve ethosu hakkında çok fazla konuşulmaktadır. Ethos, değerler kümesine ve bir okulun karakteristiği olan tutum ve davranışlarına atıfta bulunur. Bir okulun ethosu, insanları makul bir şekilde düşünmeye ve davranmaya koşullandırmak için belirli bir miktarda güce sahiptir. İnsanları yönlendiren okul ethosu, doğru ve uygun olduğuna inanılan değerlere bağlı kalmanın yollarından biridir. O halde eğitim sorunlarına ilişkin bir tartışma okul ethosuna ilişkin tartışmalardan bağımsız değildir. Bu çalışmada, okul ethosunun yeniden düşünülmesi gerektiğine yönelik güçlü bir vurgu söz konusudur. Diğer taraftan okulun etik bağlamı ile bireylerin etik karar verme ve eylemde bulunma biçimleri arasında da sıkı bir ilişki söz konusudur. Bu zorunlu ilişkiden hareketle eğitim sürecindeki bütün üyelerin, okul ethosunun bireyler üzerindeki önemini daha iyi anlamaları; etik karar verme adımlarının etik bir bağlam tarafından nasıl geliştirileceğini analiz etmeleri son derece önemlidir. Çünkü araştırmalar etik bağlamın gerçekten de etik muhakemenin çeşitli bileşenlerini etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın amacı, (i) okul ethosunun kişinin ahlaki karakteri üzerindeki etkilerini irdelemek ve (ii) örgütsel etik bağlam ile bireysel etik karar verme süreci arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Öyleyse etik çalışma ortamının bireysel etik karar verme ve etik davranma süreçleri üzerinde ne tür bir etkisinin olabileceğini irdelemek bu çalışma açısından kritik bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Okul, Ethos, Atmosfer, Etik Bağlam, Etik Karar Verme

SCHOOL ETHOS AND MORAL DECISION-MAKING

ABSTRACT

Lately, there is much more talk about the values and ethos of the school. Ethos refers to the set of values and attitudes and behaviors that are characteristic of a school. A school's ethos has a certain amount of power to condition people to think and act in a reasonable way. The school ethos, which compels people to behave in a certain way, is one way of adhering to values that are believed to be right and appropriate. A discussion of educational issues, then, is not independent of debates about the school ethos. There is a strong emphasis in this study that the school ethos needs to be rethought. On the other hand, there is a close relationship between the ethical context of the school and the way individuals make ethical decisions and act. Based on this obligatory relationship, all members of the education process should better understand the importance of the organizational ethical context on individuals; analyze how ethical decision-making steps will be enhanced by an ethical context is extremely important. Because research reveals that the ethical context does indeed affect various components of ethical reasoning. The purpose of this study is to (i) examine the effects of school ethos on a person's moral character and (ii) investigate the relationship between the organizational ethical context and the individual ethical decision-making process. Therefore, it is of critical importance for this study to examine what kind of effect the ethical work environment may have on individual ethical decision-making and ethical behavior processes.

Keywords: School, Ethos, Atmosphere, Ethical Context, Ethical Decision-Making

GİRİŞ

Bütün değişim ve dönüşümlere rağmen örgün eğitim hala güçlü bir araçtır ve yirmi birinci yüzyıl teknolojileriyle birlikte okul, bireyin sosyalleşmesi için birincil araç olmaya devam etmektedir. Eğitim (ev, aile, arkadaşlar, televizyon, internet ve bilgisayar gibi) pek çok yerde gerçekleşebilir. Ancak okul, toplum genelinde ortak bir buluşma yeri sağlayan önemli bir merkez olmaya devam etmektedir. Okul, aile dışındaki yetişkinlerin gençlerle etkileşime girebilecekleri; olumlu rol modelleme ve sürekli etkileşimler yoluyla geleceklerini şekillendirmeye yardımcı olabilecekleri bir yerdir. Tüm sorunları ve zorluklarıyla okul, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki geçiş süreçlerinde olumlu katkı sunmaya devam etmektedir. Öyle ki, bu durum küçük farklılıklara rağmen, dünyanın her yerindeki okullarda dikkate değer ölçüde benzerdir. Ancak okullaşmanın örgütsel yapıları bir ülkeden diğerlerine göre çok az farklılık gösterir. Okullar genellikle tek öğretmenli bir grup öğrenciye, eğitim için sabit zamanlara, bir ülkeden diğerine tanınabilir fiziksel tesislere ve idari yapılara sahip ve çoğunlukla hiyerarşik olan yerlerdir. Buna paralel olarak okul eğitiminin sorunları da evrenseldir. Sözelimi, devamsızlıktan kaynaklanan öğrenci ilgisizliği; belirli bir yaşa gelmeden okulu bırakmak (terk etmek); uyuşturucu, alkol, tütün tüketimi ve teknolojik cihazların kötüye kullanımı; aktif katılım göstermek yerine çok sayıda öğrencinin sınıfta ‘turistler’ gibi bulunmaları¹ şeklindeki hususlar neredeyse her yerde ortak sorun olarak görülmektedir.

Elbette okul biyolojik anlamda organik bir varlık değildir, fakat örgütsel ve kültürel anlamda canlı bir organizmanın niteliklerine sahiptir. Okulların fiziksel yapısı, orada çalışan ve öğrenen bireylerin sağlığı üzerinde doğrudan etkileri olabilir. Okulların fiziksel yapılarının ötesinde, insanların etkileşim şeklini yansıtan başka unsurları da vardır; ve bu etkileşim çalışma ve öğrenme koşullarına nüfuz eden bir sosyal doku üretir.² Bu da salt ‘konut (*housing*)’tan daha fazlasını sağlamanın okulun görevi haline geldiğini kabul etmeyi gerektirir.³ Sözelimi kişilerin ahlaki ve karakter gelişimleri bir boşlukta değil, önemli oranda başkalarıyla etkileşime girdikleri ilişkiler ve çevre tarafından belirlenir. Çünkü bir organizasyonun sosyo-ahlaki atmosferi orada bulunan bireylerin etik karar vermelerinde önemli bir faktördür.⁴ Eğitimde bunu önemli oranda okul sağlamaktadır. Kişilere teorik olarak çok şey öğretilir. Fakat okulun değerleri kişinin karakteri ve ahlaki gelişimi üzerinde fazlasıyla etkili olmaktadır. Söz konusu değerleri sadece dersler aracılığıyla bireye aktarılacak teorik bilgiler olarak görmemek gerekir. Bu tür değerler çoğu zaman bireylerin bir ortamda geliştirdikleri ilişkilerin yapısına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Okullar da ahlaki karakter gelişimi için bir bağlam yaratmak ve bunu temel bir öncelik olarak görmek durumundadırlar. Çünkü ahlaki karakter gelişiminin sözelimi, salt ‘ahlak ve karakter dersi’ gibi bir uygulamayla sağlanması kolay değildir. Okulun bütün aktiviteleri belli bir hassasiyet üzerinden şekillenmeli; bu hassasiyetin neden olduğu ethos/iklim her alanda öğrenciye kendisini hissettirebilmelidir. Bu, okullarda ahlaki karakter gelişiminin örgütsel gelişim süreci ile bağlantılı olduğu anlamına gelir.

Çocuk birtakım değerleri programlarla aracılığıyla edindiği gibi belli birtakım değerleri de okulun genel ethosu aracılığıyla edinmektedir. Okul topluluğundaki bütün üyelerin davranışlarının çocuğa verilmek istenilen değerlerle uyuyuyor olması son derece önemlidir. Ahlak, okul derslerinde verilen bilgilerin öğrenciye aktarılmasına benzer bir yolla aktarılamayan bir karaktere sahiptir. Örneğin bilgi aktarılabilir ama aynı zamanda unutulabilir, oysa kibar ya da dürüst olmak unutulmamaktadır. Sözelimi kimyasalların nasıl okunacağı, yazılacağı ve karıştırılacağı okullarda öğretilir. Oysa ahlakın öğrenilmesi her zaman bu şekilde gerçekleşmemektedir.⁵ Okul ethosu ahlaki karakter gelişimini çocuk için en motive edici ve istenilen bir hedef olarak belirlemelidir. Çünkü her ne kadar okulun ilgili dersleri çocuğun ahlaki karakter gelişimi üzerinde etkili olsa da okuldaki deneyimler ve okul kültürü söz konusu karakterin şekillenmesinde daha

1 H. Jerome Freiberg, “Introduction”, *School Climate: Measuring, Improving and Sustaining Healthy Learning Environments*, ed. H. Jerome Freiberg, (London: Falmer Press, 1999), 2-4.

2 H. Jerome Freiberg, T. A. Stein, “Measuring, Improving and Sustaining Healthy Learning Environments”, *School Climate: Measuring, Improving and Sustaining Healthy Learning Environments*, ed. H. Jerome Freiberg, (London: Falmer Press, 1999), 13.

3 Freiberg, “Introduction”, 1.

4 David C. Wyld and Coy A. Jones, “The Importance of Context: The Ethical Work Climate Construct and Models of Ethical Decision Making: An Agenda for Research”, *Journal of Business Ethics*, 16/4, (Mar., 1997), 465.

5 Christopher Winch and John Gingell, *Philosophy of Education: The Key Concepts*, (New York: Routledge, 2008), 135.

fazla etkilidir. Kaldı ki çoğu zaman kişiler içinde buldukları okulun normlarını ve beklentilerini içselleştirirler; oradaki uygulamaları, değerleri ve ritüelleri veri olarak kabul ederler. Örtük müfredat olarak da ifade edilebilecek bu durum tüm eğitim kurumlarına nüfuz eder. Örtük müfredat, belki de resmi müfredattan daha güçlü bir değer aktarıcısıdır. Derslerde öğretilenlerin, öğrencilerin gerçekten öğrenecekleri veya inanacakları şeyler olduğunun garantisi yoktur.⁶ O nedenle okulun etik çevresi kişiyi birçok açıdan belirleme imkanına sahiptir.

Bununla birlikte, ahlaki karakter gelişimini teşvik eden ve kolaylaştıran bir bağlam yaratmada hangi okul çevresinin daha etkili olabileceğini düşünmek büyük fayda sağlayacaktır. Ahlaki karakter gelişimini beslemek için bağlam yaratmak isteyen okulların geçici hedefleri kendi bağlamlarının merkezine yerleştirmemeleri; bunun etrafında öğrencileri organize etmemeleri kritik bir değer taşımaktadır.⁷ Elbette okulların bu bağlama veya çerçeveye sıkı sıkıya bağlı kalmalarının birtakım zorlukları vardır. Sınav temelli sistemin neden olduğu baskı, okulların önceliklerini fazlasıyla etkilemektedir. Sözgelimi, yöneticilerden, velilerden gelen baskı ve müfredatın zorunlu talepleri okul ikliminin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Pek çok okul, öğrenmeye motive olmayan ve stres altında bulunan çok sayıda çocukla uğraşır. Ancak bütün bunlarla birlikte okullar, öğrencilerin karakter gelişimine zemin olabilecek bir bağlam yaratmak için (bütün personelin dahil olduğu) olumlu değişiklikler yapabilir. Kaldı ki değer katılmamış okulların çocukların duygusal yaşamlarını olumsuz etkilemesi kaçınılmazdır. Sözgelimi, okullar çocuklara, birçoğunun stres olarak deneyimleyeceği akademik talepler ve beklentiler yükler ve bu da onların öğrenme yeteneklerini olumsuz etkiler. Bu durum, çocuğun güvenini sarsabilir ve çocuğa hayatının diğer alanlarında ciddi zorluklar yaşatabilir. Okullar en azından ‘öncelikli olarak zarar vermeme (*primum non nocere*)’ mottosunu akıllarında tutmalıdır.⁸ Okul ortamı (veya okul üyelerinin tümü) çocuğun öğrenmeye karşı olumlu bir tutum kazanmasına yardımcı oldukları gibi onun bir kişi olarak kendi saygınlığının farkına varmasına da yardımcı olmalıdır. Salt akademik yeteneğe odaklanan bir eğitim anlayışının kişinin bütünsel yapısına sınırlı katkısı bulunmaktadır. O halde okul, ahlaki değerlerin/erdemlerin ışığında akademik bilgiyi hedefleyen bir organizasyon olmalıdır. Görüldüğü üzere, okulun resmi organizasyon yapısının yanında bir de okulun sahip olduğu resmi olmayan, yapılandırılmamış ethosu vardır. Pekâlâ, ethos nedir? İyi bir okul ethosu nasıl oluşturulabilir?

1. KAVRAMSAL BİR ANALİZ: ETHOS VE OKUL ETHOSU

Ethos kavramı potansiyel olarak tartışmalı bir doğaya sahiptir. Birçok teorisyen, felsefeci, teolog tarafından kullanılan bu kavramın herkesçe kabul edilen ortak bir tanımından neredeyse söz edilemez. Benzer biçimde, eğitim bağlamında da ethos kavramının tartışmasız bir tanımı söz konusu değildir. Ethos kavramının analiz edilmesinin en az iki nedenden dolayı kolay olmadığını söylemek mümkündür. İlk olarak, ethos kavramı, ‘ambians’, ‘atmosfer’, ‘iklim’, ‘kültür’, ‘etik çevre’ gibi ilgili kavramlara çok yakındır. Bu nedenle, analiz ve tartışma amacıyla ethosun özel anlamına dikkat çekmek zordur. İkincisi, ethos kavramının soyutluğuna ve anlaşılmasına yönelik güçlük okul yaşamının çok çeşitli yönlerinde görülebilir.⁹ Fakat yine de ethos kavramının araştırılması için iyi bir başlangıç noktası, Margaret Allder’in ethosun dilsel ifade edilebilirliğinin sınırlarına (*edges*) yakınlığı nedeniyle bir ‘sınır sözcük (*frontier word*)’ olduğu iddiasıdır. Ona göre ethos, daha açık anlamlara sahip olan ‘bağlayıcı kavramlar (*connecting words*)’ aracılığıyla açıklanır. Başka bir deyişle, sınır sözcüklerinin (ethos gibi) anlamlarını bulmak için köprü görevi gören bağlantı sözcüklerinden yararlanmak mümkündür. Ethos kavramı da ruh (*spirit*), ambiyans (*ambience*), atmosfer ve iklim (*climate*) gibi bağlayıcı kavramlardan hareketle tanımlanmaktadır.¹⁰ Bağlantı sözcüklerinin anlamları

6 Richard Wisniewski, “The Scholarly Ethos in Schools of Education”, *Journal of Teacher Education*, 5/5, (September-October, 1984), 2.

7 Steve Killick, *Emotional Literacy*, (London: Paul Chapman Publishing, 2006), 60.

8 Killick, *Emotional Literacy*, 6.

9 Terence McLaughlin, “The Educative Importance of Ethos”, *British Journal of Educational Studies*, 53/3, (September 2005), 308-309.

10 Margaret Allder, The Meaning of ‘School Ethos’, *Westminster Studies in Education*, 16, (1993), 60-62. Aralarında birtakım farklılıklar olsa da ethos kavramı ile ruh, ambiyans, atmosfer, iklim ve kültür kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı söylenebilir. Bunların tümü, okulun bir organizasyon olarak çalışma şekli ve tüm paydaşlar arasında, özellikle de öğrenci ile

rına bakıldığında, okul ethosunun hem bir okulda gerçekleşen insan faaliyetleriyle hem de bu faaliyetlerin gerçekleştiği çevre ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Bütün zorluklara rağmen ethosun eğitici öneminin genel anlamda kabul edildiği açıktır. Çünkü bir kurum olarak okulların da bir ethosu vardır; ve bu boyutuyla ethos bir kurumun merkezi karakteri olarak tanımlanabilir. Okul ethosu, eğitim çevrelerinde çok tartışılır ve genellikle bir eğitim topluluğunun temel ortak değerlerine, inançlarına ve uygulamalarına atıfta bulunmak için kullanılan bir kavramdır. Orada bulunan kişiler tarafından algılanan ve her zaman tanımlanması veya ifade edilmesi kolay olmayan belirli bir duygu ve atmosferi ifade eder. O nedenle Freiberg okul ethosunu ‘bir okulun kalbi ve ruhu’ olarak tanımlar. O, bir çocuğu, bir öğretmeni, bir yöneticiyi, bir personeli okulu sevmeye ve her okul günü orada olmayı dört gözle beklemeye yönlendiren bir okulun özü ile ilgilidir. Okul ethosu, her bireyin kişisel değerini, saygınlığını ve önemini hissetmesine yardımcı olurken aynı zamanda bireylerde kendilerinin ötesinde bir şeye ait olma duygusu oluşturmaya yardımcı olan bir okul kalitesiyle ilgilidir.¹¹ Okulun etik kalitesini tanımlayan söz konusu bu iklim çocukların ve ebeveynlerin hayallerini ve isteklerini besler; öğretmenlerin yaratıcılığını ve coşkusunu harekete geçirir ve okulun tüm üyelerini geliştirir. Çünkü güçlü bir ethosa sahip okulların kişi açısından daha olumlu sonuçları söz konusudur. Kişinin karakterinin veya erdemlerinin şekillenmesinde ahlaki iklimin yadsınamaz bir etkisi vardır. Bu açıdan bakıldığında ethos, genellikle bir organizasyonun/kurumun felsefesini veya atmosferini tanımlayan farklı değerler ve inançlar aralığını tanımlamak için kullanılan bir kavramdır.

Her organizasyonda, bireyler için ‘burada işlerin nasıl yapılması gerektiğini’ tanımlayan baskın bir ethos vardır.¹² Söz konusu ethos bir okulun işleyişinin tüm yönlerine değinen ve işlerin nasıl yapıldığına dair ortak bir anlayışı yansıtan bir karaktere sahiptir. Fakat okul ethosunun çelişkilerle karakterize edilen bir süreç olmaması önemlidir. Okulun bütün üyelerinin ortak bir ethos etrafında bir araya gelmesi gerekir. Bu sürecin alacağı yön, ilgili aktörlerin değerlerine ve tutumlarına bağlıdır. Örneğin, velilerin ve öğretmenlerin, belirtilen okul değerlerine uymaları durumunda öğrenciler de bundan olumlu etkilenecektir. O nedenle öğrenci davranışlarını yönetmede başarılı olabilmek için: (i) Hem personel hem de öğrenci için açık olan ve okul genelinde tutarlı bir şekilde izlenebilecek bir davranış politikası geliştirmek; (ii) Olumlu davranışların kutlandığı ve sorunlu/sıkıntı verici davranışların gelişimine fırsatı verilmediği bir okul kültürünü teşvik etmek; (iii) Ödüllerini yaptırımlardan daha sık kullanmak son derece önemlidir.¹³ Çünkü okul atmosferindeki en ufak bir gerilim veya tutarsızlık en fazla öğrenciyi etkilemektedir. Standartları olmayan çatışmalı bir ortamda öğrencinin doğru tutum belirlemesi zorlaşacaktır. Böylece, ethosun sosyal etkileşimlerle ilgilene ve bir anlamda onları algılayanlar tarafından deneyimlenen bir ruh haliyle ilişkili olduğu görülmektedir. Pekâlâ, iyi bir okul ethosu nasıl oluşturulabilir? Bir okulun ethosu nasıl inşa edilmelidir?

Bir eğitici etki biçimi olarak nispeten az keşfedilmiş/çalışılmış olsa da ethos ile ilgili olarak ortaya çıkan eğitim soru(n)ları, elbette, en azından ‘kültür’, ‘iklim’, ‘çevre’ gibi ilgili kavramlar açısından ele alındıkları için tamamen ihmal edilmiş değildir. Bununla birlikte, ethos kavramının kendisine ve onun eğitici önemine ayrıntılı bir şekilde odaklanılmamıştır. Oysa ethosun eğitici önemi, birkaç nedenden dolayı ayrıntılı bir araştırmayı hak etmektedir. İlk olarak, konuya hangi bakış açısından bakılırsa bakılsın, öğretim ve okul-

öğrenci, öğrenci ile öğretmen ve öğretmen ile öğretmen arasında hâkim olan atmosferle ilgilidir. Bkz. Derek Glover & Marianne Coleman, “School Culture, Climate and Ethos: interchangeable or distinctive concepts?”, *Journal of In-service Education*, 31/2, (2005), 253. Bununla birlikte, nesnel veriler söz konusu olduğunda iklimi, daha öznel tanımlayıcılar söz konusu olduğunda ethosu kullanma eğilimi vardır. Kültür kavramının da ethos kavramıyla güçlü bir bağlantısı vardır. Her iki kavram da bir okul veya başka bir organizasyon içindeki insanların davranışlarıyla ilgili soyutlamalardır. Ethos, bununla birlikte, daha geniş olan kültür kavramı içinde yer alan ve kapsanan daha spesifik bir terim gibi görünmektedir. Okul değerleri, okul üyelerinin resmi ve gayri resmi ifadelerine atıfta bulunur ve bu ifadeler hâkim kültürel normları, varsayımları ve inançları yansıtmaya eğilimindedir. Bkz. Caitlin Donnelly, “In Pursuit of School Ethos”, *British Journal of Educational Studies*, 48/2, (June 2000), 137. Bütün bu farklılıklarla birlikte bu çalışmada sözü edilen kavramlar birbirinin yerine geçecek şekilde kullanılmaktadır. Kavramlar arasındaki farklılıklar ve benzerlikler için bkz. McLaughlin, “The Educative Importance of Ethos”.

11 Freiberg, Stein, “Measuring, Improving and Sustaining Healthy Learning Environments”, 11. Bkz. Peter J Hemming, “The Place of Religion in Public Life: School Ethos as a Lens on Society”, *Sociology*, 45/6, (2011).

12 Caitlin Donnelly, “School Ethos and Governor Relationships”, *School Leadership & Management*, 19/2, (1999), 225.

13 Lucy Ann Hatton, “Disciplinary Exclusion: The Influence of School Ethos”, *Emotional and Behavioural Difficulties*, 18/2, (2013), 172.

laşma ethosu açıkça öğrencilerin genel eğitim deneyimlerinin önemli bir parçasıdır ve bazılarında göre, en önemli kısımdır. Bir öğretim ve okullaşma ethosu, öğretmenlerin ve okulların uygulamaya çalıştıkları eğitici etki türlerini kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda önemli ölçüde oluşturur ve somutlaştırır. Öğretmenler ve okullar tarafından amaçlanan eğitsel süreçlerin uygun şekilde anlaşılması, bu nedenle, ethosa dikkat edilmediğinde eksik kalır.¹⁴

Okul ethosunun ahlaki içeriğinin bireyin eğitsel ve ahlaki karakter gelişimi üzerindeki etkisi dikkate alındığında okul ethosunun hoşgörüsü, empati, fedakârlık, açıklık/şeffaflık ve saygı gibi hususlara dayanması son derece önemlidir. Benzer biçimde okullarda olumlu bir felsefeyi hâkim kılmak; olumsuz davranışlara vurgu yapmak yerine yapılan olumlu davranışları ön plana çıkarmak daha değerlidir. Öyle ki hem olumlu hem de olumsuz davranışlara uygun tepkileri dengelemek çok fazla beceri gerektirir. Olumlu bir yaklaşım okullarda çok daha olumlu bir atmosfer yaratmanın yanı sıra farklı önemli faydalar sağlayabilir. Birçok okulun, ‘olumsuzları ortadan kaldırmak için olumluyu vurgulamayı’ amaçlayan disiplin ve davranış yönetimine yönelik politikaları vardır. Bu politikalar, beklentileri açıkça belirterek ve öz disiplini teşvik ederek olumlu davranışları teşvik etmeyi ve güçlendirmeyi amaçlar. Bu olumlu yaklaşım, teşvik ve destek verildiğinde çocukların en iyisini yaptıkları ve esenlik için güvenli bir ortamın gerekli olduğu inancına dayanmaktadır. Yanlışta ziyade uygun ve istenen davranışları tanıyan, kabul eden ve doğru şeyleri yapan çocukları yetiştirmeye vurgu yapılmaktadır. Çocukların ihtiyaçlarına uygun davranışlara sınırlar getirilmesi gerektiği kabul edilir ve uygun olanın pekiştirilmesi ve kutlanması öncelikli odak alınarak, uygun olmayan davranışlara daha az vurgu yapılabilir.¹⁵ Sözelimi, okul üniforması giymedikleri için çocuklara sürekli nutuk çekmek zorunda kalan bir okul müdürü bunun yerine, daha olumlu bir yaklaşımı tercih edebilir. Üniforma giyenleri takdir etmek ve uygun şekilde giyinen herkese ekstra puanlar vermek daha etkili olabilir. Benzer biçimde, bir merdivenin etrafında toplanan, trafiği kapatan ve gürültü çıkaran çocuklara sürekli bağırarak başka bir öğretmen daha uygun bir yaklaşım deneyerek daha başarılı olmaktadır. Öğretmen, çocuklara öfkeyle bağırarak yerine merdivenlerin dibinde kalarak merdivenlerden uygun şekilde inenlere sessizce teşekkür edebilir.¹⁶ Çünkü olumlu bir yöneliş çok değerlidir ve bu nedenle bu tür müdahaleler kişinin karakteri üzerinde daha fazla olumlu etkiye sahip olabilir. Kaldı ki bir duyarlılığa dayanan, cezalandırıcı ve otoriter olmayan yaklaşımların bireyler üzerinde daha etkili olması beklenen bir durumdur.

Bu tür bir etik çevrede empati de baskın bir ethos olarak var olmaktadır. Başkalarının dünyayı nasıl hissettiklerini veya gördüklerini görme yeteneği olarak da ifade edilebilecek empati (kurmak), başka kişilerin referans çerçevesini anlamaya imkan tanımaktadır. Bu sadece başkalarına yardım etmede kritik bir beceri değil, aynı zamanda insan ilişkileri için de temeldir. Çocuk büyüdükçe, başkalarının kendisinden farklı düşündüklerini giderek daha fazla fark edebilir ve diğer insanların ‘neden’ böyle düşündüklerini ve hissettiklerini anlamaya yönelik kapasitesini geliştirebilir. Eylemlerinin başkalarını nasıl etkilediğinin farkında olan kişinin, başkalarıyla daha iyi geçinebilmesi daha olasılıklıdır.¹⁷ Öyle ki fedakârlık da empatiye dayanır ve bir başkasının görüşünü alma yeteneğine sahip olmak özgecil davranışı geliştirir. Bu nedenle okullarda empati geliştirmek arzu edilen bir hedef olmalıdır. Empati kurma yeteneği aynı zamanda ahlaki bir karakterin merkezinde bulunur. Empati aracılığıyla kişi başkalarının duyguları hakkında doğru bir anlayışı geliştirebilmektedir. Empati aynı zamanda başkalarının bizi nasıl gördüğüne dair fikir verir ve onlar bizi, bizim kendimizi nasıl gördüğümüzden farklı bir şekilde görebilirler. Başkalarıyla iletişim kurmak ve böylece iyi ilişkiler kurmak-sürdürmek için başkalarıyla empati kurabilmek bu anlamda önemlidir. Empati, başka bir kişinin bakış açısını görme yeteneği vererek onu hissetmeyi ve önemsemeyi mümkün kılar. O nedenle ahlak, nezaket, şefkat ve cömertliğin kökleri empatide bulunur; saldırganlıkla sonuçlanabilecek girişimleri de engeller.¹⁸ Bunun için çocukların kendi duygularını tartışmaya teşvik etmek ve onları bu konuda desteklemek son derece önemlidir. Çocuklar bu yolla kendileri ve diğerleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları tartışacakları için onların sınıftaki farklı bakış açılarını tanımları mümkün olacaktır.

14 McLaughlin, “The Educative Importance of Ethos”, 307.

15 Killick, *Emotional Literacy*, 72.

16 Killick, *Emotional Literacy*, 72.

17 Killick, *Emotional Literacy*, 10.

18 Killick, *Emotional Literacy*, 48.

Bütün bunlarla birlikte okul ethosunun besleneceği en önemli referanslardan biri de hiç kuşkusuz sağlam bir bilişsel/düşünsel temel olmalıdır. Birey etik bir ikileme, bilişsel ahlaki gelişim aşaması tarafından belirlenen bilişle/idrakla (*cognition*) tepki verir. Bireyin bilişsel ahlaki gelişim aşaması, bireyin etik ikilemler hakkında nasıl düşündüğünü, bir durumda neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verme sürecini belirler. Bireyin etik bir ikilem karşısında nasıl davranacağını belirlemek onun bilişsel kapasitesiyle önemli oranda ilintilidir.¹⁹ Sınırlı bir rasyonalite içinde kalarak etik ve etik olmayan davranış arasındaki ince farkı kavramak kolay olmayacaktır. Düşünce açısından alternatifleri çoğaltarak bu konuda makul bir sonuca varılabilir. Çünkü ahlaki eylemi gerçekleştirmek kadar değerli olan başka bir şey de eylemin ardındaki mananın/felsefenin taşıdığı değeri kavramaktır.

Bu türden bir okul ikliminin geliştirilmesinde öğretmenlerin çok önemli bir rol oynadığını söylemek yerinde olacaktır. Okul iklimini sözleri ve eylemleriyle destekleyen bir öğretmen grubunun varlığı yaşamsal bir değere sahiptir. Öğretmenler iyi etik rol modeller olarak hareket ederek ve kurumsal değerleri dile getirerek etik bir bağlamı güçlendirmeye yardımcı olabilirler. Örneğin, etik kodlar geliştirmek ve bunları öğrencilere tanıtmak/yansıtmak kurumsal etiği güçlendirecektir. Öyle ki öğretmenler sadece öğrettikleri konularda değil, başta kişisel konular olmak üzere diğer konularda da öğrenciye yardımcı olabilmelidirler. Öğrenciler, öğretmenlerinin kendilerini dinlediklerine, desteklediklerine, önemsediklerine ve yapmak zorunda olmadıkları konularda bile kendilerine yardımcı olduklarına ilişkin bir algıya sahip olmalıydılar. Öğrencilerin okullarının/öğretmenlerinin kendileri için bir fırsat olduğunu²⁰ düşünerek kendilerini okulun bir parçası gibi hissetmeleri; endişelerini rahatlıkla öğretmenleriyle paylaşabilmeleri onları okullarına olan bağlılıklarını kuvvetlendirecektir. Özetle okulun ortak ruhuna katkıda bulunan öğretmenler, iyi etik rol modeller olarak hareket ederek ve kurumsal değerleri dile getirerek etik bir bağlamı güçlendirmeye yardımcı olabilirler.

Sonuç olarak denilebilir ki, genel okul ethosu çocuklarının eylemleri üzerinde fazlasıyla etkilidir. Sözgelimi, olumsuz bir atmosfere sahip okulların, olumlu bir atmosfere sahip olanlardan daha fazla kötü davranışa maruz kalacağına yönelik fazlaca bulgu vardır.²¹ Çünkü öğrencilerin okul atmosferine yönelik algıları ile yöneldikleri davranış biçimleri arasında bir ilişki söz konusudur. Yapılan araştırmalarda değerle tanımlanmış ve/veya karakterize edilmiş eğitimin (*value-added education*) öncelendiği okullardaki öğrencilerin madde kullanma olasılıklarının daha düşük olduğu görülmektedir.²² Daha yüksek katılım/kimlik düzeylerine sahip bir okula ait olmak, belirli bir öğrencinin okulla daha fazla meşgul olmasına neden olur ve sonuç olarak bu öğrencinin istenmeyen eylemlere yönelme olasılığı daha düşüktür. Kaldı ki bu türden bir iklimin hakim olduğu okuldaki belirli bir öğrenci, okuldan ayrılıp zararlı alışkanlıklara yönelse bile, okulun hala bu öğrencinin tercihlerini etkileme potansiyeline sahip olduğunu söylemek mümkündür.²³ Okulun öğrencilerin eğitim deneyimlerine değer katabileceği mekanizmayı anlamak, etkili önleme programlarına yol açabilir. Bu anlamda, okullar arası çeşitlilik öğrencilerin doğuştan gelen yetenekleri ve sosyoekonomik kompozisyonu ile tamamen açıklanamadığında, bir öğrencinin başarısı benzersiz bir şekilde okulun ethosuna veya değerlerine atfedilir. Bütün bunlar okulların nasıl organize edilmesi gerektiğine yönelik bir fikir vermektedir.

Okulun etik çevresinin, ahlaki ikliminin belli birtakım değerleri dikkate alarak şekillenmesi gerekmektedir. Ahlaki bir karaktere temel olabilecek değerler okul hayatının dokusuna/yapısına dahil edilmelidir. Çünkü okulların çocukların ruhsal, ahlaki, kültürel, zihinsel ve fiziksel gelişimini destekleyecek şekilde organize edilmesi kritik bir değere sahiptir. Bir okulun ethosunun veya atmosferinin öğrencilerin davranışları ve öğrenmeleri üzerinde herhangi bir değişkenden daha güçlü bir etki uyguladığı görülüyorsa, o zaman (belki de) odaklanması gereken yer bu baskın ruh veya ambiyans olmalıdır.²⁴ Bütün bunlarla birlikte,

19 Linda Klebe Trevino, "Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model", *The Academy of Management Review*, 11/3 (Jul., 1986), 602.

20 Freiberg, Stein, "Measuring, Improving and Sustaining Healthy Learning Environments", 11-12.

21 Allder, "The Meaning of 'School Ethos'", 59.

22 Sherri Bisset, Wolfgang A Markham, Paul Aveyard, "School Culture as an Influencing Factor on Youth Substance Use", *J Epidemiol Community Health*, 61, (2007), 485.

23 Wolfgang A. Markham, Paul Aveyard vd., "Value-Added Education and Smoking Uptake in Schools: A Cohort Study", *Addiction*, 103, 158.

24 R. Stratford "Creating a Positive School Ethos", *Educational Psychology in Practice*, 5:4, (1990), 183.

Ethosun eğitsel yaşamdaki merkeziliğini vurgulayan önemli akademik tartışmalara rağmen, bu konuda nispeten az kavramsallaştırma veya teorik tartışma olmuştur. Fakat bu konu görmezden gelinemeyecek kadar önemli bir tartışmayı hak etmektedir. Her ne kadar etkili deneysel araştırmalara çok dirençli bir terim olsa da ethosa yönelik tatmin edici çalışmalar yapmak öğrencilerin etik ve akademik gelişimleri açısından son derece önemlidir.

2. ETİK BAĞLAM VE ETİK-KARAR VERME İLİŞKİSİ

Okulun etik bağlamı ile bireysel etik karar verme (*ethical decision-making*) süreci arasında ne tür bir ilişki vardır? Okullar güçlü bir etik bağlam oluşturarak bireylerin etik kararlar verme yeteneklerine nasıl katkıda bulunabilirler? Öncelikli olarak etik karar verme süreçlerinde ilgilenilen birim bireydir. Bu nedenle dikkatler etik bağlamın bireysel etik karar verme üzerindeki etkisine yöneliktir. Bireysel düzeyde, o zaman, bireyin bulunduğu çevrenin etik ikliminin algılanması bu tür çatışmaların çözülme sürecini ve bunların çözümünün özelliklerini etkileyebilir. Bu nedenle bağlamın birey ile etik karar verme süreçleri arasında kilit bir bağlantı oluşturduğunu söylemek mümkündür.²⁵ Etik bağlamdan hareketle etik karar verme konusu son yıllarda çok fazla ilgi görmeye başlamıştır. Etik karar verme konusunda gösterilen ilgiye, endişeye ve bu konudaki bir dizi yayına rağmen çok az ampirik araştırma yapılmıştır. Bu alanın hassas doğası ve karmaşıklığı göz önüne alındığında araştırmaların azlığı şaşırtıcı değildir.²⁶ O halde öncelikli olarak etik bağlam ve etik karar verme kavramlarını açıklamakta fayda vardır.

Etik bağlam, okulda etik karar vermeyi ve etik davranışı destekleyen ilkeler, sosyal normlar ve eylemlerden oluşur. Bu etik değerler, karar vericilerin bireysel etik değerlerinin ve okulun etik konusundaki hem resmi hem de gayri resmi politikalarının bir bileşimidir. Etik süreçler ve inançlar ideal olarak organizasyonun saflarında kurumsallaştırıldığından, etik bağlam, bir organizasyonun genel etik kültürünün yanı sıra orda bulunan farklı kişilerin davranışlarını etkileyen etik iklimi içerir. Bu türden bir iklim öğrencileri etik değerleri içselleştirmeye teşvik eder ve daha etik olarak akıl yürütme ve davranma olasılığını artırır. Bu anlamda, etik uygulamalar ve politikalar, uygun karar verme için standartlar oluşturan etik bir bağlam oluşturmak üzere birlikte çalışır.²⁷ Böylece bir okulun etik iklimi, etik olarak doğru davranışın ne olduğuna ve etik konuların nasıl ele alınması gerektiğine dair paylaşılan algılar olarak da ifade edilebilir.²⁸

Etik karar verme ise bireylerin belirli bir konunun doğru mu yanlış mı olduğunu belirlemek için ahlaki temelleri kullanma sürecidir.²⁹ Etik bir karar, daha geniş bir topluluk için hem yasal hem de ahlaki olarak kabul edilebilir bir karar olarak tanımlanır. Tersine, etik olmayan bir karar ya yasa dışıdır ya da daha geniş bir topluluk için ahlaki olarak kabul edilemez.³⁰ Kavramsal farklılıklar olsa da etik karar verme süreci genellikle James Rest tarafından geliştirilen dört bileşenli bir modelle temsil edilir. Ona göre bireysel etik karar verme ve davranış için ahlaki bir failin; (i) etik bir konuyu veya durumu tanıması; (ii) konunun veya durumun ahlakiliği hakkında bir yargı formüle etmesi; (iii) konuyla ilgili nasıl davranılacağı konusunda (ahlaki kaygılarını diğer kaygılarının önüne koymaya karar vererek) ahlaki bir niyet oluşturmaları ve sonuçta (iv) ahlaki kaygılarına göre hareket etmesi (veya eylemde bulunması) gerekir.³¹ Görüldüğü üzere, etik karar verme sürecindeki ilk adım, bireyin bir eylemde bulunma veya bulunmama arasındaki ahlaki ikilemi fark edebilmesidir (*recognizing*). Ahlaki bir seçimin fark edilememesi, bireyin davranışını etik karar verme sü-

25 Wyld, Jones, "The Importance of Context: The Ethical Work Climate Construct and Models of Ethical Decision Making: An Agenda for Research", 468.

26 Trevino, "Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model", 601.

27 Sean Valentine, Seong-Hyun Nam vd., "Ethical Context and Ethical Decision Making: Examination of an Alternative Statistical Approach for Identifying Variable Relationships" *Journal of Business Ethics*, 124/ 3, (October 2014), 509-511.

28 Wyld, Jones, "The Importance of Context: The Ethical Work Climate Construct and Models of Ethical Decision Making: An Agenda for Research", 466.

29 Dawn S. Carlson, K. Michele Kacmar vd., "The Impact of Moral Intensity Dimensions on Ethical Decision-making: Assessing the Relevance of Orientation", *Journal of Managerial Issues*, 21/4, (Winter 2009), 535-536.

30 Thomas M. Jones, "Ethical Decision Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model", *The Academy of Management Review*, 16/2 (Apr., 1991), 367.

31 Jones, "Ethical Decision Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model", 368.

recinin dışında bırakır. Ahlaki bir ikilem fark edildiğinde, bireyden ahlaki bir yargıda bulunması ve ahlaki bir niyet oluşturmaya istenir. Ahlaki niyetin oluşturulmasının ardından, bireyin ahlaki davranışa girişmesi söz konusu olmaktadır.³² Söz konusu edilen etik muhakemenin ilk adımları, sonraki aşamaları ilerleyici bir şekilde etkileme eğilimindedir.

Ahlaki karar verme sürecinin başlaması için, bir kişi ahlaki sorunu tanıyabilmelidir. Kararların çoğu ahlaki kararlar olmasına rağmen, karar vericiler kararlarının ahlaki unsurunu her zaman tanımazlar. Özetle, kişi ahlaki bir özne olduğunu kabul etmelidir. Ahlaki bir sorunu fark etmeyen bir kişi ahlaki karar verme şemalarını kullanmakta başarısız olacak ve kararı diğer şemalara göre, örneğin ekonomik rasyonaliteye göre verecektir.³³ Bir kişi okul ortamında etik bir sorunla karşı karşıya olduğunun farkına vardığı için, etik bir sorunu veya durumu tanımak etik karar verme için esastır. Etik bir sorun fark edildikten sonra, kişi durumun ahlaki hakkında yargılar formüle eder ve söz konusu konuyu analiz eder. Esasen zamanla gelişen bireysel ahlaki gelişim, formüle edilmiş yargılarda zorunlu bir rol oynar. Kişi çevrede en çok neyin kabul edildiğini düşünebilir veya kişisel etik değerler üzerinde düşünmeyi tercih edebilir.³⁴

Kalan iki ön-koşul ise etik muhakemenin davranışsal boyutlarıyla ilgilidir. Kişi etik bir ikilemle ilgili etik yargılar formüle ettikten sonra etik niyet belirlenir; ve bu niyet nasıl davranılacağı konusunda bir yön geliştirmeyi içerir. Belirli alternatiflere ilişkin tercih edilen sonuçlar nedeniyle bireyin etik yargısı ile etik niyeti arasında tutarsızlıklar olabilir. Birey, etik kararlar verirken en iyi etik alternatifi belirleyebilir, ancak tercih edilen sonuçtan dolayı başka bir alternatifi harekete geçirme niyetinde olabilir. Dolayısıyla kişi, bilişsel ahlaki gelişimine bağlı bir süreç olan ahlaki bir yargıda bulunduğu anda, ne yapacağına karar vermelidir. Ahlaki olarak neyin “doğru” olduğuna ilişkin bir karar, ahlaki niyet oluşturma kararı ile aynı şey değildir. Ahlaki niyetin oluşturulması, burada sunulan ahlaki karar verme ve davranış modeli için önemlidir, çünkü niyetler davranışın önemli belirleyicileridir.³⁵ Son olarak, bir kişi amaçlanan şekilde ahlaki niyetine göre hareket eder, yani ahlaki davranışta bulunur. Etik niyetleri takip etmek için, bir kişinin kesintilere/durdurmalara (*interruption*) ve dikkat dağıtıcı şeylere direnmesi ve niyetlere göre hareket etme iradesine sahip olması gerekir.³⁶ Çünkü bir eylem planını yürütmek ve uygulamak, engeller ve beklenmedik zorluklar etrafında çalışmayı, yorgunluk ve hayal kırıklığının üstesinden gelmeyi, dikkat dağıtıcılara ve çekiciliklere direnmeyi ve orijinal hedefi göz önünde bulundurmayı içermektedir.

Hiç kuşkusuz büyük ahlaki yoğunluğa (*moral intensity*) sahip konular, ahlaki sorunların tanınmasını olumlu yönde etkileyecek ve bu nedenle ahlaki karar verme şemalarının kullanılma olasılığını artıracaktır. Jones, etik karar vermenin bu ilk adımlarının (diğer adımlarla birlikte) etik konuyu çevreleyen ahlaki yoğunluk algılarından etkilendiğini göstermektedir. Ahlaki yoğunluk etik karar verme sürecinin her adımını etkilemekte; ahlaki yoğunluk düzeyine bağlı olarak birey etik bir konuyu daha güçlü bir şekilde hem tanımakta hem de çözümlenebilmektedir.³⁷ O halde bağlam, etik karar vermeyi sürekli olarak etkilemelidir. Bu nedenle, örgütsel etik unsurları inşa ederek, kişilerin etik muhakemelerinin geliştirilmesini beklemek mantıklıdır. Öyleyse, (i) bir okulun etik bağlamına ilişkin daha güçlü algılar, artan etik konunun önemi ile ilişkilendirilecektir; (ii) bir okulun etik bağlamına ilişkin daha güçlü algılar, etik konunun daha fazla tanınmasıyla ilişkilendirilecektir; (iii) bir okulun etik bağlamına ilişkin daha güçlü algılar, artan etik yargı ile ilişkilendirilecektir; ve (iv) bir okulun etik bağlamının daha güçlü algılanması, artan etik niyet ile ilişkilendirilecektir.³⁸ O halde bireyin etik karar verme süreci tek bir nedene indirgenmese ve bu süreç birden fazla etmen tarafından nedenlense de kişilerin etik karar verme ve eylemde bulunma süreçleri bağlamdan

32 Carlson, Kacmar vd, “The Impact of Moral Intensity Dimensions on Ethical Decision-making: Assessing the Relevance of Orientation”, 536.

33 Jones, “Ethical Decision Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model”, 380.

34 Valentine, Nam vd, “Ethical Context and Ethical Decision Making: Examination of an Alternative Statistical Approach for Identifying Variable Relationships”, 512.

35 Jones, “Ethical Decision Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model”, 387.

36 Valentine, Nam vd, “Ethical Context and Ethical Decision Making: Examination of an Alternative Statistical Approach for Identifying Variable Relationships”, 512.

37 Jones, “Ethical Decision Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model”, 383-384.

38 Valentine, Nam vd, “Ethical Context and Ethical Decision Making: Examination of an Alternative Statistical Approach for Identifying Variable Relationships”, 513.

etkilenmektedir. Söz konusu süreçler bağlamdan bütünüyle bağımsız değildir; kişi etik bağlamdan hareketle etik karar vermeyi de öğrenmektedir. Okullar güçlü bir etik bağlam oluşturarak, bireylerin etik karar verme süreçlerine katkıda bulunmalıdır; onların bu konudaki yeteneklerini geliştirmeye aracılık etmelidir.

Bütün bunlardan hareketle denilebilir ki, etik bağlam gerçekten de etik muhakemenin ve/veya etik karar vermenin çeşitli bileşenlerini etkilemektedir. Etik bağlamın etik karar vermeyi ve etik davranmayı nasıl etkilediğine yönelik bir tartışmayı yeterli düzeyde yapmak kaçınılmazdır. Burada okulun sahip olduğu etik bağlam ile bireylerin karar verme ve eylemlerde bulunma biçimleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu zorunlu ilişkiden hareketle eğitim sürecindeki bütün üyelerin, bireyler üzerindeki örgütsel etik bağlamın önemini daha iyi anlamaları; etik karar verme adımlarının etik bir bağlam tarafından nasıl geliştirileceğini analiz etmeleri gerekmektedir. Etik bağlam ile etik muhakeme arasındaki güçlü ilişki dikkate alındığında, okulların güçlü bir etik bağlam oluşturarak öğrencilerin etik kararlar verme yeteneklerini geliştirmelerine aracılık etmeleri son derece önemlidir.

SONUÇ

Eğitim araştırmaları, okulların ayırt edici özelliklerini belirlemenin bir yolu olarak okul ethosunun/değerlerinin ve okul kültürünün önemine sıklıkla atıfta bulunur. Okul ethosu, kültürü veya iklimi eğitim çevrelerinde çok tartışılır ve genellikle bir eğitim topluluğunun temel ortak değerlerine, inançlarına ve uygulamalarına atıfta bulunur. Bir okulun kalbi ve ruhu olarak da ifade edilen bu kavram, üyeler tarafından algılanan; tanımlanması veya ifade edilmesi her zaman kolay olmayabilen belirli bir duyguyu ve atmosferi ima etmektedir. Okulların bu türden bir iklime sahip ve gelenekleri olan yerler olmaları son derece önemlidir. Bu türden bir atmosferin içinde yetişen bireylerin belirli değerleri içselleştirmeleri daha olası görünmektedir. Çünkü algı, değerleri ve tutumları etkilemekte ve onların gelişimini belirlemektedir. Bir okulun ethosu veya atmosferi, okul öğrencilerinin davranışları ve öğrenmeleri üzerinde herhangi bir değişkenden daha güçlü bir etkiye sahip olarak görülüyorsa, o zaman (herhangi bir müdahale için) belki de odak noktası olması gereken burasıdır. Sözelimi, öğrencilerin okul iklimine bağlanmaları onların okulun ahlaki değer ve inançlarını içselleştirmelerini kolaylaştıracaktır. Kaldı ki bu değerler öğrencinin okuldayken ve okuldan ayrıldıktan sonra toplum içinde uygun şekilde davranmalarını sağlayacaktır. Elbette bu türden bir okul atmosferi, okula yönelik olumlu bakış açısı bir günde oluşturulamaz. Bu bir gelenek meselesi haline gelmeli ve inşa edilen bu gelenek bir grup öğrenciden diğerine aktarılmalıdır. Okuldan mezun olan öğrenciler bu okuldan mezun olmanın özel bir değer taşıdığını hissetmeli ve diğer bireylere aktarabilmelidir.³⁹

Birçok araştırmacı ahlaki karar verme süreçlerinde sosyo-ahlaki atmosferin etkililiğine vurgu yapan izahlarda bulunmaktadır. Okul gibi örgütsel bir çevrenin ahlaki atmosferine yönelik algının kişinin etik karar verme sürecine doğrudan etkide bulunması da beklenen bir durumdur. Örgütün kültürü, örgüt üyelerinin karar verme sorumluluğuna izin vererek ve rol alma (*role-taking*) fırsatlarını teşvik ederek bireyin ahlaki gelişimine katkıda bulunabilir. Örneğin, demokratik bir kültürde, kişiler kararların sorumluluğunu almaya, daha düşük örgütsel seviyelerdeki çatışmaları çözmeye ve çok sayıda bakış açısını ve çıkarları hesaba katmaya teşvik edilebilir. Bu tür bir kültür aslında bireyin bilişsel ahlaki gelişimini de geliştirmektedir. Rollerin sıkı bir şekilde belirlendiği ve kararların resmi otoriteye dayandığı otoriter veya mekanik bir organizasyonda ise ahlaki gelişim durdurulabilir veya kişinin kendilerini ifade etmeleri bastırılabilir.⁴⁰ Benzer biçimde rekabetin ve yarışın belirleyici unsurlar olduğu bir okul ikliminde öğrencilerin kendi kişisel çıkarlarını her şeyin üstünde tutmaları muhtemeldir. Temel ilkeler/prensipier tarafından belirlenen bir okul ikliminde ise öğrencilerin daha çok ahlaki bir tutum belirlemeleri onlardan beklenen bir durumdur. Ahlaki karakter gelişimine yönelik vurgunun okul ethosunun tanımlayıcı bir unsuru olarak kabul edilmesi son derece önemlidir. Okullar kendi ahlaki ambianslarını salt geçici kazanımlara dayandırmamalı aynı zamanda daha kalıcı değerleri kendi okul kültürlerine dahil etmelidirler. Kişiler bu türden bir kuruma girdiklerine buranın ahlaki ambiasını hemen hissedebilmelidir. Kurumun ahlaki değerlerini öğrencilere sıklıkla hissettirmek için sözelimi, okul koridorları ve okulun fiziki çevresi bu türden değerleri içerecek şekilde düzenlenebilir.

Sonuç olarak denilebilir ki, deneysel çalışmalarla daha fazla ilgilenenler için ethos kavramı eğitsel açıdan çok fazla kullanışlı bir kavram gibi görünmese de; onlar daha somut ve ölçülebilir şeyleri tercih etseler de ethosun sınıflar ve okullar bağlamında eğitsel önemi açıktır. İklim, öğrenmenin çoğunlukla duygusal veya duygusal bir unsuru olsa da başarı ve akademik refah için de açık etkileri vardır. Kalıcı değişim, okullardaki ve sınıflardaki küçük şeylerden gelir.⁴¹ Bu bağlamlarda ethosun anlamına, ethos ile ilişkilendirilen eğitimsel başarı ve etki türlerine, ethosun özellikle birlikte olduğu sınıf ve okulun eğitim amaçlarının ve değerinin belirli yönlerine çok daha kapsamlı bir dikkat gereklidir. Gerek eğitim politikacıları gerekse öğretmenler bu konuda gerekli hassasiyeti göstermek durumundadır; ethos meselelerini gereğinden fazla yüzeysel bir şekilde ele alma eğilimleriyle mücadele etmemelidir. Öğretmenlerin ve eğitim teorisyenlerinin bu tür konularla herhangi bir şekilde ilgilenmeleri yalnızca teorik bir tartışmaya dahil olmalarıyla sınırlı kalmamalıdır. Uygun pedagojik yöntemler yoluyla bu sürecin pratik bir parçası olmalıdırlar. Okul ortamı (veya okul üyelerinin tümü) çocuğun öğrenmeye karşı olumlu bir tutum kazanmasına yardımcı oldukları gibi onun karakterli bir kişi olarak kendi saygınlığının farkına varmasına da yardımcı olmalıdır.

39 Freiberg, "Introduction", 1.

40 Trevino, "Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model", 611.

41 Friberg, "Introduction", 10.

KAYNAKÇA

- Allder, Margaret. "The Meaning of 'School Ethos'", *Westminster Studies in Education*, 16, 1993.
- Bisset, Sherri-Markham, Wolfgang vd. "School Culture as an Influencing Factor on Youth Substance Use", *J Epidemiol Community Health*, 61, 2007.
- Carlson, Dawn S-Kacmar, Michele vd. "The Impact of Moral Intensity Dimensions on Ethical Decision-Making: Assessing the Relevance of Orientation", *Journal of Managerial Issues*, 21/4, 2009.
- Donnelly, Caitlin. "School Ethos and Governor Relationships", *School Leadership & Management*, 19/2, 1999.
- Donnelly, Caitlin. "In Pursuit of School Ethos", *British Journal of Educational Studies*, 48/2, 2000.
- Freiberg, H Jerome. "Introduction", *School Climate: Measuring, Improving and Sustaining Healthy Learning Environments*, ed. H. Jerome Freiberg, London: Falmer Press, 1999.
- Freiberg, H Jerome-Stein, T A. "Measuring, Improving and Sustaining Healthy Learning Environments", *School Climate: Measuring, Improving and Sustaining Healthy Learning Environments*, ed. H. Jerome Freiberg, London: Falmer Press, 1999.
- Glover, Derek-Coleman, Marianne. "School Culture, Climate and Ethos: Interchangeable or Distinctive Concepts?" *Journal of In-service Education*, 31/2, 2005.
- Hatton, Lucy Ann. "Disciplinary Exclusion: The Influence of School Ethos", *Emotional and Behavioural Difficulties*, 18/2, 20013.
- Hemming, Peter J. "The Place of Religion in Public Life: School Ethos as a Lens on Society", *Sociology*, 45/6, 2011.
- Jones, Thomas M. "Ethical Decision Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model", *The Academy of Management Review*, 16/2, 1991.
- Killick, Steve. *Emotional Literacy*, Paul Chapman Publishing, 2006.
- Markham, Wolfgang A-Aveyard, Paul vd. "Value-Added Education and Smoking Uptake in Schools: A Cohort Study", *Addiction*, 103, 2003.
- McLaughlin, Terence. "The Educative Importance of Ethos", *British Journal of Educational Studies*, 53/3, 2005.
- Stratford, R. "Creating a Positive School Ethos", *Educational Psychology in Practice*, 5/4, 1990.
- Trevino, Linda K. "Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model", *The Academy of Management Review*, 11/3, 1986.
- Valentine, Sean-Nam, Seong-Hyun vd. "Ethical Context and Ethical Decision Making: Examination of an Alternative Statistical Approach for Identifying Variable Relationships", *Journal of Business Ethics*, 124/3, 2014.
- Winch, Christopher-Gingell, John. *Philosophy of Education: The Key Concepts*, Routledge, 2008.
- Wisniewski, Richard. "The Scholarly Ethos in Schools of Education", *Journal of Teacher Education*, 5/5, 1984.
- Wyld, David C-Jones, Coy A. "The Importance of Context: The Ethical Work Climate Construct and Models of Ethical Decision Making: An Agenda for Research", *Journal of Business Ethics*, 16/4, 1997.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of ethos has a controversial nature. It is almost impossible to talk about a common definition of this concept, which is used by many theorists, philosophers and theologians. Similarly, there is no undisputed definition of the concept of ethos in the context of education. It is possible to say that the concept of ethos is not easy to analyze for at least two reasons. First, the concept of ethos is very close to related concepts such as ‘ambience’, ‘atmosphere’, ‘climate’, ‘culture’, ‘ethical environment’. It is therefore difficult to draw attention to the special meaning of ethos for purposes of analysis and discussion. Second, the difficulty with the abstractness and understanding of the concept of ethos can be seen in a wide variety of aspects of school life. Despite all the difficulties, it is clear that the educational importance of ethos is generally accepted. Because as an institution, schools also have an ethos. With this dimension, ethos can be defined as the central character of an institution. Thus, it is seen that the school ethos is closely related to both the human activities that take place in a school and the environment in which these activities take place. So much so that in every organization there is a dominant ethos that defines ‘how things should be done here’ for individuals. Ethos has a character that touches on all aspects of the running of a school and reflects a shared understanding of how things are done.

Education can take place in many places such as home, family, friends, television, internet and computer. However, the school remains an important center for education. Of course, the school is not an organic entity in the biological sense, but it has the qualities of a living organism in the organizational and cultural sense. The physical structure of schools can have direct effects on the health of the individuals who work and learn there. Beyond the physical structure of schools, there are other elements that reflect the way people interact. This requires recognizing that it has become the school’s duty to provide more than just ‘housing’. For example, people’s moral and character development is largely determined by the relationships and environment in which they interact with others. Because the socio-moral atmosphere of an organization is an important factor in the ethical decision making of the individuals there. The moral atmosphere of an environment has a great influence on the educational and moral character development of the individual. Therefore, it is extremely important that this atmosphere is based on issues such as tolerance, empathy, self-sacrifice, openness/transparency and respect.

Schools also need to create a context for moral character development and see this as a fundamental priority. Because moral character development, for example, is not easy to provide only with an application such as ‘morality and character lessons’. All activities of the school should be shaped by a certain sensitivity. The ethos/climate caused by this sensitivity should be able to make the student feel in every field. This means that moral character development in schools is linked to the organizational development process. As the child acquires certain values through programs, he also acquires certain values through the general ethos of the school. It is extremely important that the behavior of all members of the school community is consistent with the values desired to be given to the child. The school ethos should set moral character development as the most motivating and desirable goal for the child. Although the relevant lessons of the school are effective on the moral character development of the child, the experiences at the school and the school culture are more effective in shaping the character.

The ethical context consists of principles, social norms, and actions that support ethical decision-making and ethical behavior in school. These ethical values are a combination of the individual ethical values of the decision makers and both the formal and informal policies of the school on ethics. Ethical decision making is the process by which individuals use moral grounds to determine whether a particular issue is right or wrong. An ethical decision is defined as one that is both legally and morally acceptable to the wider community. For the moral decision-making process to begin, a person must be able to recognize the moral problem. Although most decisions are moral decisions, decision makers do not always recognize the moral element of their decisions. In summary, one must accept that one is a moral subject. A person who does not recognize a moral problem will fail to use moral decision-making schemes and will make decisions based on other schemes. Recognizing an ethical issue or situation is essential to ethical decision making, as a person realizes that they are facing an ethical issue in the school setting.

From all these, it can be said that the ethical context does indeed affect various components of ethical reasoning and/or ethical decision making. It is inevitable to have an adequate discussion on how the ethical context affects ethical decision making and ethical behavior. Here, there is a close relationship between the ethical context of the school and the way individuals make decisions and take actions. It is extremely important that schools create a strong ethical context and mediate students' ability to make ethical decisions.